

szolgáló módon, de szükségszerűen töltve ki a számukra kínálkozó úrt, a szóban forgó terrorista csoportok léptek. „Nem vállalhatjuk azt a kockázatot, hogy kitorjón a forradalom” — mondja a Nelzetközi Forradalmi Párt főtitkárhelyettese a regény utolsó oldalán Cusannak, az írónak. — „Egyelőre. Ebben a pillanatban.” Zárómondatként erre válaszolva pedig maga Cusan ismétli meg ugyanezt, még egyszer aláhúzva ezzel, hogy a könyvben karikírozó eszközök segítségével elének tárt helyzetkép valójában nagyon is forradalomra érett állapotokat jelöl, egyfajta mesterségesen „késleltetett” forradalmi helyzetet, ha úgy tetszik, amelyben, legfőképpen a nemzetközi erőegyensúly megbomlásától való nagyon is érthető félelem miatt, egyetlen felelős politikai erő sem meri vállalni a kezdeményezést — ez pedig alighanem nagyon is jellemzője a mai olasz helyzetnek. Ennek a helyzetnek groteszk ikorképét jelenti Sciascia regénye tulajdonképpen. Végső fokon pedig mindazoknak a másfajta veszélyeknek a jelzését és számbavételét is egyben, amelyeket ez a fajta késleltetés magában hordoz. Számunkra legalábbis úgy tűnik, mintha csak napjainkban éppen ennek a késleltetésnek a következményeit tapasztalnánk. Valójában a hosszú időn át megoldatlanul maradt problémák felgyülemelésének következményeit.

VARGA Zoltán

A TÖRTÉNELMI TÉMA KOMPETENCIÁJA

Nagy András: *Toron, 1867*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1978

A Magvető Új Termés sorozatának egyik vékonyka köteteként jelentek meg nemrégiben Nagy András elbeszélései. A címbe foglalt „sorsfordító” évszám mellett a kötet hátsó borítóján olvasható szöveg három mozzanata ragadta meg elsőként figyelmünket: az egyik egy sor történelmi név említése, a másik azoknak az erkölcsi-filozófiai kérdéseknek a felvetése, amelyekre az elbeszélések írója e nevekkel kapcsolatban aszszociál, a harmadik pedig az önéletrajzi jegyzet első mondata: „21 éves *egyetemista vagyok*.” Szokatlanul frappáns szerzői fülszöveg, amely mögött egy eredeti — és különösen korai — elbeszélői indulás áll: pontosan meghatározható orientáció és érdeklődés, a morálfilozófiai problematika iránti érzékenység, a konkrét történelmi szituációkban rejlőd, absztrahálásra, esetleg szimbolizálásra alkalmas prózai lehetőségek kutatása, az eszmei/gondolati tartalomnak megfelelő szikár, tiszta prózai artikuláció kialakításán való fáradozás. Az előbbi komponensek a legközvetlenebb formában, az utóbbi egyelőre még csak tendenciaként van jelen az elbeszélésekben. A nyelvi megformálás ugyanis még nem egyenletes,

nincs olyan mértékben letisztulva, mint a szituációk megválasztásából, a történelmi „keretek” prózai explikációjából, valamint az elbeszélő beállítódásból kikövetkeztethető szerzői intenciók rendszere.

A *Róma végre ég* — a kötet első, talán legkorábbi, darabja — tartalmaz legtöbb olyan mozzanatot, amelyekben meg nem felelés mutatkozik a rekonstruálható szándék és a megvalósulás között. A láttatás naturalizmusa, a hatáskeltés erőltetettsége ugyanis azt az érzést erősítik, mely szerint a történelmi keret valóban csak keret marad, melyet látványos gesztusokkal, színfalszerű atmoszféraidéző elemekkel, mesterségesen felduzzasztott indulatokkal próbál feltölteni a novella. A rétel-szerűség, a tézis és ábrázolás kettőssége egy szövegben sem ilyen kirívó, mint itt. A *Calais-i polgárok* című elbeszélésben a történelmi tény, a verifikált történet és prózává transzponálása között már nem mutatkozik hézag, mint az előbbi esetben, sőt Nagy András itt már kialakítja azokat az arányokat, amelyeket a *Toron, 1867*-ben harmóniává, szintézissé old: a Calais-i polgárok története nem csak alkalmat szolgáltat a megalkuvással és kiállással, önfeláldozással és gyávasággal kapcsolatos eszmefuttatás kifejtéséhez, hanem olyan tematikus bázisként viselkedik, amelyből szervesen következnek az absztrahálás, az általánosítás felé gyűrűző jelentéshullámok. A *Toron, 1867* című kisregény felé fejlődő elbeszélésben a fenti tendenciával párhuzamosan a nyelvkezelés is mind gazdaságosabbá válik, növekszenek a nyelv asszociatív képességei, és a nyelv ezáltal bonyolultabb tartalmak kifejezésére is alkalmassá válik. Szerkezetileg ez a kötet legösszetettebb szövege, amelyben Nagy András egy ismét — vagy még mindig — rendkívül aktuális és dilemmát, nézetmegosztást kiváltó kérdést jár körül: a forradalom utáni időszakot, 1867-et. Történelmi alternatívák és emberi magatartásformák kötik le figyelmét: problémafelvetésében a mai fiatal magyar értelmiség azon rétegének radikalizmusa és dezilluzionizmusa tükröződik, amely elvetette a korábbi generációk elfogult, s ezért perspektívátlan, mítoszteremtő s ezért nem objektív megközelítésmódját, s megkísérli kialakítani a maga mai értelmezési és megközelítési módját az 1848-ban, valamint az 1867-ben magmaszerűen sűrítődött nemzeti, történelmi, eszmei, s ebből következően erkölcsi-magatartásbeli problémakomplexummal szemben.

A közelmúltban egyfelől a történészek részéről történtek kezdeményezések ilyen irányban (pl. Lackó Mihály könyve Széchenyi és Kossuth forradalom előtti vitájáról), másfelől a próza perspektívájából. A *Toron, 1867* előtt Dobai Péter regénye, a *Csontmolinárok* (1974) bontotta ki a forradalom utáni korszak történelmi-szellemi helyzetének sajátos vízióját. A történelmi téma prózai feldolgozása kialakult álláspontokat, átfogó világképet, a fikciós mechanizmus fokozott működtetését, sajátos nyelvi érzékenységet stb. igényel, s talán ezzel magyarázható, hogy általában kevés a történelmi témabázisú prózai mű, s ezen a körön belül is aránylagos kevés rendelkezik kihordott, autentikus vízióval.

Nagy András a *Toron, 1867* tanúsága szerint kialakította a maga történelem-vízióját, s e történelem-víziónak van időszerű mondanivalója, A történelmi novella általa művelt tiszta gondolatiságú, intellektualizált nyelvű változatát pedig a mai kispróza kontextusán belül egyenesen hézagpótlónak tartjuk. Ezek a novellák, elbeszélések olyan konstellációba állítják bele a történelmi témát, szituációt, amelynek elsősorban a jelen vonatkozásában van érvényessége. Ilyen sajátsággal sajnos azoknak a prózai szövegeknek a túlnyomó többsége sem rendelkezik, amelyek „mai tárgyúak”. A „mai téma” jelentéktelenségekbe, önelemzésekbe, felületességbe vesző és gabalyodó megvalósításaival szemben Nagy András figyelemreméltó eredménnyel próbált meg „nem mai tárgykörben” újat mondani.

THOMKA Beáta

KÉPZŐMŰVÉS Z E T

A JUGOSZLÁV MŰVÉS Z E T 1970 É S 1978 K Ö Z Ö T T

A képzőművészeti kritikusok nemzetközi szervezetének jugoszláv szekciója rendezte meg a hetvenes évek művészetének nagy antologikus tárlatát, melyet először Szarajevóban a Collegium artisticum kiállítási csarnokban, utána pedig szűkített változatban Belgrádban, a Cveta Zuzoric pavilonban mutattak be.

A hosszú előkészületek eredményeként létrejött tárlat felemás fogadtatásban részesült. A műkritika nem lelkesedett érte, sőt viszonylagos csalódását is kifejezte. Legfontosabb észrevétele, hogy a nyolcadik évtizedben az absztrakt és a figuratív művészeteken kívül más, legalább annyira jelentős művészeti folyamatok is léteznek. Különösen a konceptuális művészet és sokféle változatának kihagyása tűnik szembe, ami a rendező koncepcióját konzervativizmussal vádolja, sőt azzal is, hogy a hetvenes évek művészetét félreérti.

Másik fogyatékkossága a tárlat rendezésének, hogy Jugoszlávia mai művészetét csak néhány központ művészeinek eredményeit prezentálva igyekezett bemutatni, s eközben néhány köztársaság és tartomány jelesebb művészeiről megfeledkezett. A kiállítás előkészületei során Počiteljben a művészettörténészek és műkritikusok tanácskozást szerveztek elméleti kérdésekről. Itt mélyreható elemzések és tanulmányok hangzottak el, melyeknek legnagyobb részét a kiállítás katalógusában is közölték. Ezt követte a Képzőművészeti Találkozó szervezésében Szabadkán megtartott tanácskozás, melyen a kiállítás koncepcióját határozták meg. Az